

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЦИГАНЕНКО ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

УДК 332.1(1-21) (477.52) (043.3)

**СТРАТЕГІЇ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

Спеціальність 08.00.06 – економіка природокористування та охорони
навколишнього середовища

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Сумському державному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент
Лук'янихін Вадим Олександрович,
Сумський державний університет,
доцент кафедри управління.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор,
Лицур Ігор Миколайович,
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»,
провідний науковий співробітник відділу
комплексної оцінки та управління природними
ресурсами;

кандидат економічних наук, доцент
Медвідь Вікторія Юрївна,
Сумський національний аграрний університет,
доцент кафедри економіки.

Захист відбудеться «16» вересня 2016 р. о 16.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01 у Сумському державному університеті за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2, ауд. М 412.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2.

Автореферат розісланий «15» серпня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Є.І. Нагорний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Основу соціо-еколого-економічного розвитку міських територій складають виважена економічна, соціальна й екологічна політика та збалансованість чинників, що обумовлюють якість життя мешканців міста. Суттєве значення для збалансованого сталого розвитку має поєднання зростання економіки, підвищення соціальної справедливості та зменшення забруднення навколишнього середовища.

Особливо актуальним є вирішення завдання розробки стратегії розвитку, оскільки саме стратегія дає основні цілі, напрями діяльності та програму дій органів місцевого самоврядування щодо якісного поліпшення рівня життя населення відповідної території. Відсутність або неправильна розробка стратегії призводить до невизначеності стану міської території, навіть у найближчій перспективі.

Для досягнення позитивного ефекту в забезпеченні екологозбалансованого розвитку території велику роль відіграють теоретичні та науково-методичні розробки, що стосуються управління, формування й реалізації територіальної стратегії розвитку.

У фундаментальних працях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема Т. А. Акімової, О. Ф. Балацького, М. Вебера, Б. М. Данилишина, А. Ю. Жулавського, І. М. Лицура, В. Ю. Медвідь, Л. Г. Мельника, В. М. Кислого, П. Г. Олдака, Б. В. Прикіна, М. Ф. Реймерса, Є. В. Рюміної, В. М. Сахаєва, В. М. Степанова, О. М. Теліженка, С. К. Харічкова, Є. В. Хлобистова та інших, ґрунтовно досліджені теоретичні питання, пов'язані з загальними проблемами екологозбалансованого управління й формуванням наукових основ екологічно сталого розвитку.

Разом із тим, сьогодні в науці ще не склалося єдиних підходів до процедури розробки стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій. Існує проблема невизначеності в частині вибору та використання методичного інструментарію на різних етапах стратегічного планування. Таким чином, одним із найбільш актуальних напрямків управління виступає розробка ефективної системи методичного супроводу формування процесу розробки стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій.

Актуальність зазначених проблем зумовила вибір теми, мети й завдання дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тематика дисертаційного дослідження відповідає основним науковим напрямкам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень на 2014–2018 рр., затвердженим Постановою Президії Національної академії наук України від 20.12.2013 р. № 179, зокрема: п. 3.1.16 «Економіка природокористування й охорони навколишнього середовища»; п. 3.1.25 «Природозбереження та раціональне природокористування». Дисертаційне дослідження виконане в контексті Основних засад державної екологічної

політики України на період до 2020 року (затверджено Законом України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI); Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 року № 385).

Дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язане з тематикою наукових досліджень Сумського державного університету (далі – СумДУ) «Екологоорієнтовані стратегії управління соціально-економічним розвитком території» (№ ДР 0112U001300), де автором розвинені теоретичні та методологічні положення щодо вирішення проблеми забезпечення збалансованого еколого-економічного розвитку території; «Макроекономічне прогнозування економічного зростання з використанням міжгалузевих моделей» (№ ДР 0115U000846), де автором запропоновано методичний підхід до розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку з використанням стратегічної екологічної оцінки; Конотопського інституту СумДУ «Удосконалення механізму управління діяльністю підприємств в сучасних умовах господарювання» (№ДР0116U004164), де автором визначено сутність соціо-еколого-економічної взаємодії між окремими підсистемами міської території.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розвиток теоретичних положень та науково-методичних підходів до розробки й реалізації стратегій забезпечення соціо-еколого-економічного розвитку міської території.

Відповідно до поставленої мети дослідження було визначено такі завдання:

- дослідити концептуальні та методологічні засади формування соціо-еколого-економічного розвитку міських територій;
- виявити особливості й визначити сутність соціо-еколого-економічної взаємодії між окремими підсистемами міської території;
- проаналізувати існуючі теоретичні та науково-методичні підходи до розробки стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій;
- виявити напрями удосконалення системи методичного супроводу формування процесу розробки стратегій соціо-еколого-економічного розвитку;
- поглибити науково-методичні засади формування стратегії соціо-еколого-економічного розвитку міських територій;
- запропонувати методичний підхід до розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку з використанням стратегічної екологічної оцінки;
- розробити науково-методичні основи оцінки якості міського середовища на основі показників локальної сталості.
- запропонувати основні напрямки розвитку для м. Конотоп.

Об'єктом дослідження є стратегії соціо-еколого-економічного розвитку міських територій.

Предметом дослідження є сукупність відносин, що виникають у процесі взаємодії соціальної, екологічної та економічної підсистем міських територій із приводу забезпечення їх стійкого розвитку.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження стали фундаментальні положення загальної економічної теорії, економіки природокористування й охорони навколишнього середовища, основні положення теорії сталого розвитку. У роботі були використані такі загальнонаукові методи дослідження, як аналіз, синтез, наукова абстракція (при уточненні категорійного апарату дослідження); абстрактно-логічний і системно-структурний аналіз (для розроблення структурних схем механізмів та алгоритмів упровадження стратегій розвитку міських територій); експертно-аналітичної оцінки (при розробленні вагових коефіцієнтів у зведених показниках стану міської території); розрахунково-аналітичний (для визначення та розрахунку показників локальної сталості); економіко-статистичні (при оцінюванні стану й тенденції динаміки розвитку міських територій).

Інформаційну базу дисертаційного дослідження склали зібрані, опрацьовані й узагальнені особисто автором офіційні дані Державного комітету статистики України, законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних авторів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку теоретичних та науково-методичних положень до розробки стратегій забезпечення екологічно збалансованого розвитку міської території.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

уперше:

– розроблено науково-методичний підхід до комплексної оцінки якості міського середовища на основі агрегованих показників, що характеризують взаємодію між окремими соціальною, екологічною та економічною підсистемами міської території (еколого-економічні, соціально-економічні, соціально-екологічні), що дозволяє визначити оптимальний сценарій стратегічного сталого розвитку міських територій;

удосконалено:

– науково-методичний підхід до розробки оптимальної стратегії соціо-еколого-економічного розвитку міської території, який, на відміну від існуючих, базується на використанні принципу Демінга шляхом поетапного узгодження та коригування проміжних результатів розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку та стратегічної екологічної оцінки;

– методичний підхід до кількісної оцінки якості міської території на основі інтегрального показника, який, на відміну від існуючих, характеризує взаємодію між соціальною, економічною та екологічною підсистемами;

набули подальшого розвитку:

– класифікація міст шляхом введення класифікаційної ознаки «якість міського середовища» та виокремлення міст зі сприятливим середовищем, помірно сприятливим середовищем та несприятливим середовищем і запропоновано критерії їх диференціації, що дозволяє визначити відповідні сценарії соціо-еколого-економічного розвитку міста;

– розвинута структурно-логічна сутність поняття «якість міського середовища», під яким розуміється комплексна соціо-еколого-економічна характеристика міської території, що включає показники оцінки якості за еколого-економічним, соціально-економічним, соціально-екологічним напрямками (що відповідає оптимальному співвідношенню соціо-еколого-економічних параметрів з урахуванням поточного потенціалу міської території);

– теоретичні положення щодо формалізації структури соціо-еколого-економічної стратегії розвитку міських територій, які передбачають на етапі «Аналіз зовнішніх та внутрішніх умов розвитку міських територій» проведення комплексної оцінки якості міського середовища, що додатково до існуючих надає детальну інформацію для визначення можливих шляхів та цілей розвитку.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що розроблені дисертантом пропозиції щодо удосконалення науково-методичних підходів до розробки стратегій соціо-еколого-економічного розвитку на основі агрегованих показників, які характеризують взаємодію між соціальною, екологічною та економічною підсистемами й дають можливість визначити оптимальний сценарій стратегічного сталого розвитку міських територій.

Розроблені автором методичні підходи та рекомендації були впроваджені в діяльність Конотопської міської ради в процесі визначення пріоритетів формування стратегії розвитку (довідка № 321 від 29.12.15 року), Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації при формуванні концепції фінансової спроможності об'єднаних громад (довідка № 02-01/985 від 09.08.16 року); Департаменту інфраструктури міста Сумської міської ради при розробці «Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища м. Суми на 2016-2018 роки» (довідка № 2037/0302.0217 від 11.08.16 року).

Теоретичні, методичні та практичні авторські розробки впроваджені в навчальний процес Конотопського інституту СумДУ й використовуються під час викладання дисциплін «Економіка природокористування», «Регіональний розвиток соціально-економічних систем» (акт від 25.01.2016 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову задачу – подальший розвиток теоретичних та науково-методичних положень щодо розробки та реалізації

стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій, зокрема, доповнення діючих підходів новими інструментами, що дають інформаційну базу для визначення оптимального сценарію сталого соціо-еколого-економічного розвитку міських територій.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що викладені в роботі, отримані автором самостійно. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використані лише ті положення, які є результатами особистого дослідження здобувача.

Апобація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження були оприлюднені та отримали схвальну оцінку на наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: Всеукраїнська наукова конференція «Екологічний менеджмент в загальній системі управління» (м. Суми, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 рр.); Науково-методична конференція викладачів, співробітників і студентів (м. Конотоп, 2009 р.); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Сталий розвиток міст. Управління проектами і програмами міського і регіонального розвитку» (м. Харків, 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція студентів і молодих учених «Актуальні проблеми розвитку соціально-економічних систем» (м. Бердянськ, 2011 р.); VII Міжнародна XVIII Традиційна науково-практична конференція молодих вчених «Екологічний інтелект-2012» (м. Дніпропетровськ, 2012 р.); XII Міжнародна наукова конференція молодих учених та студентів «Соціально-економічний розвиток України: Європейський вибір» (м. Мелітополь, 2012 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Економічний ріст в умовах державно-приватного партнерства» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної науки» (Москва-Будапешт-Відень, 2015 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Теорія і практика трансформаційних процесів в економіці регіонів, галузей и підприємств» (м. Курськ, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція імені проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 2015 р.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 23 наукові праці загальним обсягом 7,229 друк. арк., із яких особисто автору належать 6,545 друк. арк., у тому числі 6 статей у наукових фахових виданнях (із них 3 – у співавторстві), 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 стаття у інших наукових виданнях, 15 публікацій у збірниках матеріалів конференцій (із них 13 – у співавторстві).

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок, у тому числі основного тексту 168 сторінок. Дисертація містить 42 таблиці, 22 рисунки, 8 додатків. Список використаних джерел налічує 230 найменувань на 26 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, основні завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну, теоретичне й практичне значення результатів, одержаних автором.

У першому розділі «Теоретичні засади формування стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій» розкрито концептуальні основи сталого розвитку міських територій, систематизовано існуючі наукові підходи до визначення категорії «місто», узагальнено та розширено класифікацію міст, проведено аналіз наявних шкіл стратегій, розглянуто й систематизовано сучасні тлумачення сутності стратегій екологозбалансованого розвитку та наведено класифікацію стратегій. Здійснено огляд різних підходів до формування стратегій розвитку з метою адаптації для міських територій.

Міська територія як категорія дослідження перебуває в центрі уваги багатьох дисциплін і наук, зокрема: містобудування, державного управління, економічної географії і т. д. Тому, залежно від зазначених аспектів, поняття можуть відрізнятися між собою і доповнюються новими визначеннями.

Встановлено, що міська територія – це складна соціо-еколого-економічна система, яка завдяки своїй відкритості, її статус й можливості розвитку залежать від врахування та вивчення соціально-економічних, соціо-екологічних та еколого-економічних взаємозв'язків (рис. 1.).

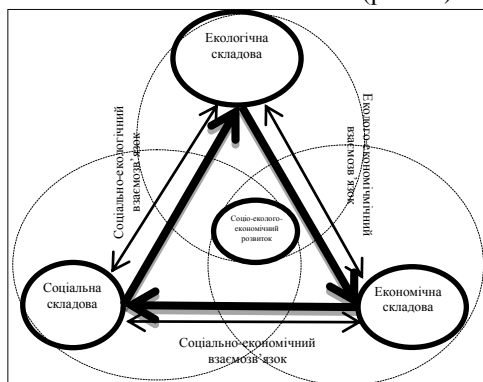

Рисунок 1 – Структурно-функціональні елементи соціо-еколого-економічної системи міської території

Взаємовплив елементів природи, економіки та суспільства при розвитку окремої території очевидні, так як розвиток окремого елемента стає імпульсом для розвитку двох інших елементів і всієї системи в цілому.

У структурі соціо-еколого-економічної системи передбачається

наявність процесів і типів взаємозв'язків:

- *економіко-екологічні*, які включають вплив господарської діяльності на природне міське середовище; що є наслідком забруднення довкілля відходами виробництва, нераціонального використання природних ресурсів і т. ін., а також заходів з його оздоровлення та запобігання екологічних збитків;
- *еколого-економічні* відображають вплив навколишнього природного середовища на умови суспільного виробництва; відображають роль природи в забезпеченні економіки природними ресурсами й формування сировини для виробництва;
- *соціально-екологічні* визначають суспільство як джерело трудових ресурсів, винахідників технологій і предметів виробництва;
- *еколого-соціальні* характеризують природу як середовище життєдіяльності людини, джерело харчування й природних благ, як фактор, що визначає здоров'я людей і умови життєдіяльності;
- *економіко-соціальні* відображають безпосередні взаємозв'язки людей у сфері виробництва й використання благ;
- *соціально-екологічні* визначають вплив, що виявляється в забрудненні навколишнього природного середовища відходами життєдіяльності людини.

Виявлено, що міське середовище інтегрує безліч міжрівневих взаємозв'язків економічного, екологічного та соціального характеру, тому необхідно проводити дослідження як багаторівневої структури з використанням ієрархічного підходу. У рамках ієрархічного підходу предметом аналізу виступає взаємозв'язок економічних, соціальних, екологічних процесів, що відбуваються в міському середовищі та вплив взаємозв'язків, які визначають її розвиток. Сутність сталого соціо-еколого-економічного розвитку виявляється у якісних змінах міських територій, які розвиваються на засадах ефективного управління, та надає змогу переходити на новий якісний рівень.

Визначено, що сучасним інструментом управління розвитком території в умовах швидких змін у зовнішньому середовищі й пов'язаної з цим невизначеності є розробка стратегій. Аналіз досвіду розробки документів стратегічного планування на місцевому рівні в Україні дозволив зробити висновок про відсутність в Україні єдиних методологічних підходів та методології розробки стратегії розвитку, не має єдиних методичних рекомендацій стосовно розробки, контролю, моніторингу, процедури перегляду (корегування), оцінки ефективності стратегічних документів розвитку міст. Аналіз наявних шкіл стратегій дає змогу зробити висновок про можливість застосування основних їхніх положень в управлінні розвитком з урахуванням особливостей кожної території. Вони не пропонують різних методологій, а лише розвивають опорну схему стратегічного планування, акцентуючи увагу на тих чи інших її аспектах.

Виявлено необхідність застосування комплексної оцінки території для розробки стратегій розвитку, які б забезпечували раціональне використання й відтворення природних ресурсів, зупинення зростання рівня забруднення й погіршення якості навколишнього природного середовища.

Удосконалено класифікацію міст і введено класифікаційну ознаку «якість міського середовища» та виокремлено міста зі сприятливим середовищем, помірно сприятливим середовищем та несприятливим середовищем.

Під поняттям «якість міського середовища» розуміється комплексна соціо-еколого-економічна характеристика міської території, що включає показники оцінки якості за еколого-економічним, соціально-економічним, соціально-екологічним напрямками (що відповідає оптимальному співвідношенню соціо-еколого-економічних параметрів з урахуванням поточного потенціалу міської території).

У другому розділі **«Науково-методичні підходи до розробки стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій»** визначено структуру процесу формування стратегії соціо-еколого-економічного розвитку міської території, визначено відповідність етапів розробки стратегій та проведення стратегічної екологічної оцінки, запропоновано методичний підхід до оцінки якості міського середовища на основі комплексного показника оцінки якості міського середовища та сформовано критерії диференціації.

Грунтуючись на системному підході до розроблення стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій та спираючись на загальноприйнятні відповідні методики, у роботі було визначено структуру процесу формування стратегії соціо-еколого-економічного розвитку міста, що має послідовно формуватися за певними етапами (рис. 2).

Досліджено, що застосовувані сьогодні методи управління в сфері екологічної складової соціо-еколого-економічної системи міста не забезпечують раціонального використання й відтворення природних ресурсів та зупинення зростання рівня забруднення й погіршення якості навколишнього природного середовища. У роботі пропонується проводити стратегічну екологічну оцінку в тісній взаємодії з процесом формування стратегії розвитку міста, що представлена в таблиці 1.

У дисертаційному дослідженні розглянуто різні аспекти територіального соціо-еколого-економічного розвитку за допомогою стратегій і встановлено, що існуючі еколого-економічні показники стану території потребують доповнення через їх недостатність для вирішення завдань дослідження. Це дало змогу сформувати систему показників для аналізу й оцінки соціо-еколого-економічного стану міської території. За допомогою комплексного показника оцінки якості міської території оцінюється стан розвитку міської території і на його основі визначаються відповідні сценарії соціо-еколого-економічного розвитку.

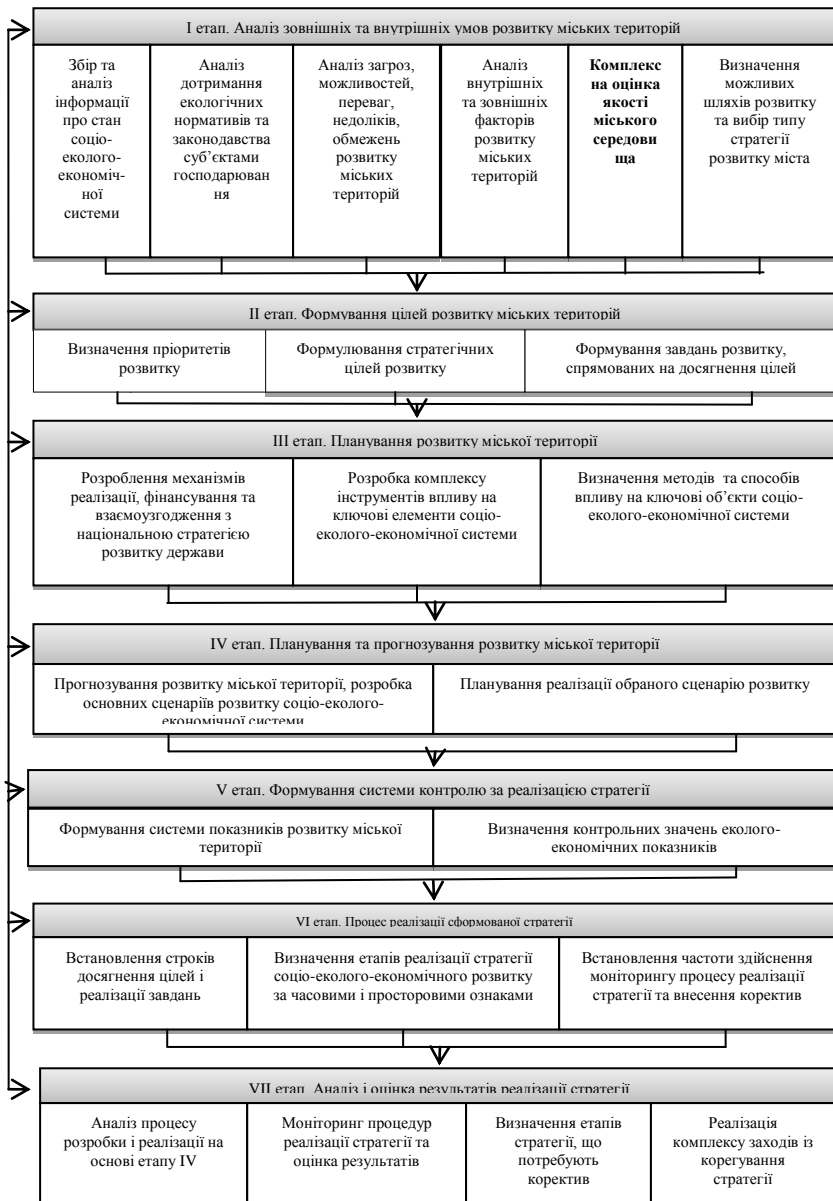

Рисунок 2 – Схема формування стратегії соціо-еколого-економічного розвитку міської території

Відповідність етапів розробки соціо-еколого-економічних стратегій та проведення стратегічної екологічної оцінки

Етапи розробки соціо-еколого-економічної стратегії розвитку міської території	Етапи проведення стратегічної екологічної оцінки
Етап 1. Аналіз зовнішніх та внутрішніх умов розвитку міських територій	Етап 1. Підготовчий 1.1 Оцінка необхідності проведення CEO 1.2 Ухвалення рішення про проведення CEO 1.3 Створення робочої групи з CEO 1.4 Визначення кола органів влади, які братимуть участь у консультаціях 1.5 Визначення кола зацікавлених сторін і необхідного ступеня залучення громадськості до участі в консультаціях 1.6 Розроблення технічного завдання на проведення CEO
Етап 2. Формування цілей розвитку міських територій	Етап 2. Визначення сфери охоплення CEO 2.1 Визначення основних екологічних проблем міста 2.2 Визначення складових довкілля та їх основних індикаторів 2.3 Визначення просторових і часових меж оцінювання 2.4 Визначення порядку проведення CEO та структури звіту з CEO 2.5 Проведення консультацій
Етап 3. Планування розвитку міської території	Етап 3. Оцінка екологічної ситуації міської території 3.1 Проведення SWOT-аналізу з точки зору екологічної ситуації 3.2. Визначення можливих чинників змін антропогенного характеру. 3.3. Визначення можливих чинників змін природного характеру 3.4 Аналіз вихідного рівня та трендів стану довкілля.
Етап 4. Планування та прогнозування розвитку міської території	Етап 4. Цільовий аналіз (відповідність національним і регіональним екологічним цілям) 4.1 Оцінка ступеня врахування національних і регіональних екологічних цілей у стратегічних цілях територіальної стратегії Етап 5. Оцінка впливу стратегічної ініціативи на довкілля 5.1 Визначення стратегічних альтернатив 5.2. Розроблення альтернативних сценаріїв майбутнього розвитку 5.3. Проведення оцінки впливу альтернативних сценаріїв на складові довкілля 5.4. Вибір оптимального варіанту
Етап 5. Формування системи контролю за реалізацією стратегії	Етап 6. Підготовка та затвердження звіту з CEO 6.1. Підготовка рекомендацій щодо запобігання, зменшення або послаблення потенційних негативних впливів на довкілля та здоров'я населення, які можуть бути результатом реалізації стратегії 6.2. Збір і врахування пропозицій зацікавлених органів влади та громадськості 6.3. Підготовка звіту з CEO 6.4. Обговорення документації. 6.5. Розроблення остаточного проекту документації з CEO та його передача регіональним органам влади для розгляду та ухвалення. 6.6. Забезпечення доступу громадськості до розробленої документації
Етап 6 Процес реалізації сформованої стратегії Етап 7. Аналіз і оцінка результатів реалізації стратегії	Етап 7. Моніторинг фактичного впливу стратегічної ініціативи на довкілля 7.1. Створення системи моніторингу та оцінки впливу СПП на довкілля 7.2. Створення робочого органу з моніторингу впливу СПП на довкілля

Запропоновано для оцінки якості міського середовища використовувати комплексний показник, який враховує такі напрями й показники локальної сталості (рис. 3).

Рисунок 3 – Склад комплексного показника оцінки якості міського середовища

Визначення значущості різних аспектів якості міського середовища здійснюється через анкетування серед різних груп стейкхолдерів. Кожному стану міського середовища респондентами присвоюється вага в інтервалі $[0,1]$, що в сумі становлять 1. Отримані від експертів оцінки ваги об'єднані в узгоджену оцінку:

$$\sigma_p = \frac{\sum_{\theta=1}^Y \sigma_{\theta p}}{Y} \quad (1),$$

де Y – число експертів, що беруть участь в експертизі; $\sigma_{\theta p}$ – оцінка θ -го експерта значущості p -го компонента; θ_p – вага p -го компонента (субіндексу) міського середовища.

Принцип багаторівневості оцінки передбачає розрахунок субіндексів у складі, які, в свою чергу, інтегруються з локальних похідних показників

більш низького рівня й визначаються за формулою 2:

$$K = \sum_{p=1}^3 \sigma_p \cdot M_p \quad (2),$$

Локальні похідні показники формуються на основі даних, що надаються Державною службою статистики. Для порівняння показників необхідно провести їх нормування. Значущість структурних елементів міського середовища (субіндексів) визначається на основі вагових коефіцієнтів, розрахунок яких здійснюється відповідно до нижченаведеної послідовності.

Соціально-економічний стан міського середовища (M_1) визначається за формулою 3:

$$M_1 = \sum_{i=1}^{10} a_{1i} \cdot \gamma_i, \quad (3),$$

де a_{1i} – індекси соціально-економічного стану міського середовища; γ_i – вага i -го показника.

Еколого-економічний стан міського середовища (M_2) визначається за формулою 4:

$$M_2 = \sum_{j=1}^5 b_{1j} \cdot \beta_j, \quad (4),$$

де b_{1j} – індекси еколого-економічного стану міського середовища; β_j – вага j -го показника

Соціально-екологічний стан міського середовища визначається за формулою 5:

$$M_3 = \sum_{l=1}^8 c_{1l} \cdot \delta_l, \quad (5),$$

де c_{1l} – індекси соціально-екологічного стану міського середовища, δ_l – вага l -го показника

У таблиці 3 детально представлено облікову картку показників оцінки якості міського середовища.

Граничні значення комплексного показника оцінки якості міського середовища (КПОЯМС) встановлено на основі експертних оцінок і знаходяться в таких межах:

$0,7 \leq \text{КПОЯМС} \leq 1$ – сприятливе міське середовище;

$0,4 \leq \text{КПОЯМС} \leq 0,69$ – помірно сприятливе міське середовище;

$0 \leq \text{КПОЯМС} \leq 0,39$ – несприятливе міське середовище.

У третьому розділі «Формування стратегії сталого соціо-еколого-економічного розвитку міських територій (на прикладі м. Конотоп)» на основі викладених науково-методичних розробок було досліджено соціо-

еколого-економічний стан м. Конотоп, на базі чого для міста обрано оптимальний сценарій розвитку та запропоновано стратегію соціо-еколого-економічного розвитку.

Таблиця 3

Облікова картка показників оцінки якості міського середовища

Соціально-економічний стан міського середовища (M_1)			Вага, σ
Показник	Позначення	Вага, γ	
1.1. Загальна площа житлових приміщень, що припадає на одного мешканця, кв. м.	a_{11}		
1.2. Частка населення, що мешкає в багатоквартирних будинках, що визнані аварійними	a_{12}		
1.3. Оновлення житлового фонду	a_{13}		
1.4. Освітлення міста	a_{14}		
1.5. Щільність розміщення організацій культурно-духовного типу	a_{15}		
1.6. Кількість стадіонів з трибунами на одиницю забудованої території	a_{16}		
1.7. Обсяг реалізації продукції на 1 мешканця	a_{17}		
1.8. Доходи бюджету на 1 мешканця	a_{18}		
1.9. Витрати бюджету на 1 мешканця	a_{19}		
1.10. Інвестиції в основний капітал на 1 особу	a_{110}		
Еколого-економічний стан міського середовища (M_2)			
Показник	Позначення	Вага, β	
2.1. Щільність викидів в атмосферу забруднюючих речовин зі стаціонарних джерел	b_{11}		
2.2. Щільність викидів в атмосферу забруднюючих речовин від автомобільного транспорту	b_{12}		
2.3. Поводження з відходами	b_{13}		
2.4. Поточні витрати на охорону навколишнього середовища в розрахунку на одиницю викидів забруднюючих речовин	b_{14}		
2.5. Ефективність заходів з енергозбереження і раціонального використання водних ресурсів	b_{15}		
Соціально-екологічний стан міського середовища (M_3)			
Показник	Позначення	Вага, δ	
3.1. Якість інженерно-комунальної інфраструктури	c_{11}		
3.1.1. Показник стану парових і теплових мереж	c_{111}		
3.1.2. Показник стану водопровідних мереж	c_{112}		
3.1.3. Показник стану каналізаційних мереж	c_{113}		
3.2. Модернізація інженерно-комунальної інфраструктури	c_{12}		
3.2.1 Показник модернізації парових і теплових мереж	c_{121}		
3.2.2 Показник модернізації водопровідних мереж	c_{122}		
3.2.3 Показник модернізації каналізаційних мереж	c_{123}		
3.3. Зношеність та аварійність житлового фонду	c_{13}		
3.4. Щільність зелених насаджень	c_{14}		
3.5. Кількість парків культури й відпочинку на одиницю забудованої території	c_{15}		
3.6. Щільність розміщення АЗС на території	c_{16}		
3.7. Завантаженість автомобільних доріг	c_{17}		
3.8. Захворюваність населення, кількості уперше в житті зареєстрованих випадків захворювань	c_{18}		

Визначено основні стратегічні проблеми соціо-еколого-економічного розвитку м. Конотоп: відносно низький рівень якості життя населення й соціальне розшарування міського співтовариства; послаблення системи безпеки суспільства й особистості, ріст травматизму й поширення серцево-судинних захворювань; старіння виробничого апарату, зниження науково-технологічного потенціалу у виробництві; недостатність фінансування бюджетних організацій і соціальної підтримки; складності забезпечення безперебійного функціонування інженерної інфраструктури, ЖКГ, муніципального внутрішнього міського транспорту; небезпека техногенних катастроф унаслідок зносу основних фондів; надмірне споживання енергоресурсів.

З метою визначення можливих шляхів розвитку та формування цілей розвитку міської території в роботі проведено апробацію запропонованих у розділі 2 науково-методичних підходів до оцінки стану міського середовища з використанням комплексного показника оцінки якості міського середовища. Для визначення значущості різних аспектів комфортності міста оцінки були задіяні експерти (представники різних груп стейкхолдерів). Кожному структурному елементу міського середовища респондентами присвоювалась вага в інтервалі $[0, 1]$, що дають у сумі 1.

Значущість структурних елементів міського середовища розподілилась так:

Таблиця 4

Значущість структурних елементів міського середовища

Субіндекс, M_p	Соціально-економічний показник (M_1)	Еколого-економічний показник (M_2)	Соціально-екологічний показник (M_3)
Вага	0,35	0,37	0,28

Значення комплексного показника оцінки якості міського середовища для м. Конотоп у порівнянні з показниками міст Сумської області становить:

Таблиця 5

Розрахункові значення комплексного показника оцінки якості міського середовища

Міста	Соціально-економічний показник (M_1)	Еколого-економічний показник (M_2)	Соціально-екологічний показник (M_3)	Комплексний показник оцінки якості міського середовища
Суми	0.324	0.664	0.593	0.408
Шостка	0.227	0.458	0.639	0.450
Ромни	0.767	0.876	0.454	0.682
Конотоп	0.614	0.381	0.496	0.575
Охтирка	0.231	0.821	0.753	0.573

КПОЯМС приймає значення від 0,408 до 0,682, тобто дані міста Сумської області за критеріями оцінки відносять до міст із помірно сприятливим міським середовищем.

КПОЯМС є інформаційною основою й дозволяє проводити нагляд за різними компонентами міського середовища, виявляти локальні можливості розвитку, що враховується в наступних етапах розробки стратегії розвитку міст. Для м. Конотоп показник соціально-економічного стану (M1) приймає значення 0,614. Для досягнення вищого рівня запропоновано стратегічну ціль «Розвиток економіки міста», де оперативними цілями визначено «Розвиток підприємницької діяльності», «Залучення інвестицій», «Доступна, надійна і зручна транспортна система». За еколого-економічним показником (M2), який приймає значення 0,381, запропоновано стратегічну ціль «Екологічна безпека та ресурсозбереження». Оперативними цілями виступають: «Забезпечення загальнонаціональних інтересів у сфері захисту довкілля на території», «Збалансовані, екологічно безпечні водні ресурси», «Покращення управління з відходами», «Енергетично безпечна територія». За соціально-екологічним показником (M3), який приймає значення 0,496, обрано стратегічну ціль «Збереження та розвиток населення». Оперативними цілями є «Якісна, доступна та ефективна система охорони здоров'я» та «Якісна система забезпечення комунальними послугами».

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в розвитку науково-методичних положень розробки й реалізації соціо-еколого-економічних стратегій розвитку міських територій, що базується на удосконаленні інструментарію оцінювання можливої траєкторії розвитку міського середовища для забезпечення достовірного інформаційного наповнення стратегій розвитку. За результатами дисертаційного дослідження зроблено такі висновки та пропозиції:

1. Аналіз результатів досліджень українських і зарубіжних вчених, а також статистичних даних дозволив акцентувати увагу на необхідності врахування соціально-економічних, еколого-економічних та соціально-екологічних взаємозв'язків, що повинно забезпечити збалансований соціо-еколого-економічний розвиток міських територій у майбутньому. Впровадити ці процеси покликані стратегії соціо-еколого-економічного розвитку.

2. Застосовані в роботі системний, процесний, ситуативний та еколого-економічний підходи дозволили розвинути структурно-логічну сутність поняття «якість міського середовища», та доповнити класифікаційною ознакою поняття «місто», яка поділяє міста за якістю

міського середовища на міста з сприятливим середовищем, з помірно сприятливим та несприятливим середовищем.

3. Узагальнення існуючих науково-методичних підходів до розробки стратегій розвитку переконує в необхідності залучення ефективних інструментів оцінки соціо-еколого-економічного стану міських територій. Тому для вирішення цієї проблеми розроблена додаткова система кількісних показників. Вони є основою аналітично-оціночного етапу вибору напрямків розвитку міських територій.

4. Для підвищення наукового рівня обґрунтування стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій розроблено методичний підхід до розробки стратегій соціо-еколого-економічного розвитку, де удосконалено структуру процесу формування стратегії, що включає поетапне узгодження і корегування проміжних результатів розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку та стратегічної екологічної оцінки.

5. Як індикатор для оцінювання стану міського середовища запропоновано комплексний показник оцінки якості міського середовища, що дозволяє оцінити соціально-економічний, еколого-економічний та соціально-екологічний стан, який відображається в обліковій картці показників оцінки якості міського середовища та дає можливість провести диференціацію міст. Граничні значення показника комплексної оцінки стану міського середовища встановлено в таких межах: $0,7 \leq \text{КПОЯМС} \leq 1$ – сприятливе міське середовище; $0,4 \leq \text{КПОЯМС} \leq 0,69$ – помірно сприятливе міське середовище; $0 \leq \text{КПОЯМС} \leq 0,39$ – несприятливе міське середовище.

6. Розроблені методичні підходи були реалізовані на прикладі м. Конотоп. Проведено оцінку якості міського середовища і визначено значення комплексного показника оцінки якості міського середовища, який становить 0,575, що за критеріями означає, що це місто з помірно сприятливим середовищем для проживання населення.

7. За розрахунками для м. Конотоп показник соціально-економічного стану (M1) приймає значення 0,614. Для досягнення вищого рівня запропоновано стратегічну ціль «Розвиток економіки міста», де оперативними цілями визначено «Розвиток підприємницької діяльності», «Залучення інвестицій», «Доступна, надійна і зручна транспортна система». За еколого-економічним показником (M2), який приймає значення 0,381, запропоновано стратегічну ціль «Екологічна безпека та ресурсозбереження». Оперативними цілями виступають: «Забезпечення загальнонаціональних інтересів у сфері захисту довкілля на території», «Збалансовані, екологічно безпечні водні ресурси», «Покращення управління з відходами», «Енергетично безпечна територія». За соціально-екологічним показником (M3), який приймає значення 0,496, обрано стратегічну ціль «Збереження та розвиток населення». Оперативними цілями є «Якісна, доступна та ефективна система охорони здоров'я» та «Якісна система забезпечення комунальними послугами».

8. Запропоновані ключові індикатори розвитку дають можливість проводити моніторинг та своєчасно попереджати кризові явища, уживати відповідні організаційні, економічні та ін. заходів.

9. Матеріали дисертаційного дослідження рекомендуються для впровадження органами місцевого самоврядування при розробленні та реалізації стратегій соціо-еколого-економічного розвитку, спрямованих на покращення екологічної ситуації території в умовах оптимального соціо-еколого-економічного розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Лук'янихін В. О. Формування державних соціо-еколого-економічних стратегій розвитку міських територій / В. О. Лук'янихін, О. В. Циганенко // Коммунальное хозяйство городов. Серия: Экономические науки – 2010. – Выпуск 94 – С. 171–175. *(Особистий внесок: запропоновано схему формування соціо-еколого-економічної стратегії розвитку міста).*

2. Циганенко О. В. Соціальна складова екологоорієнтованого управління економічним розвитком міських територій / О. В. Циганенко, В. О. Лук'янихін // Сталый розвиток економіки. – 2011. – № 3. – С. 100–105. *(Особистий внесок: визначено особливості соціальної складової розвитку міських територій та запропоновано напрями щодо якісного територіального розвитку).*

3. Циганенко О. В. Методологічні підходи до розробки соціо-еколого-економічних стратегій розвитку міських територій / О. В. Циганенко // Економіка та держава. – 2012. – № 5. – С. 116–119.

4. Циганенко О. В. Формулювання методики планування соціо-еколого-економічного розвитку міської території на основі стратегічного аналізу [Електронний ресурс] / О. В. Циганенко // Ефективна економіка. – 2013. – № 4. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

5. Циганенко О. В. Застосування комплексної соціально-економічної оцінки території для розробки соціо-еколого-економічних стратегій розвитку міста / О. В. Циганенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 7. – С. 116–120.

6. Лук'янихін В.О. Науково-методичний інструментарій забезпечення соціо-еколого-економічного розвитку міських територій / В. О. Лук'янихін, О. В. Циганенко // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». – 2015. – № 4. – С. 43–51. *(Особистий внесок: запропоновано науково-методичний підхід до розробки стратегій соціо-еколого-економічного розвитку на основі агрегованих показників, що характеризують взаємодію між соціальною, екологічною та економічною підсистемами.)*

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

7. Elena, Tsihanenko. Social, ecological and economic development strategies of urban areas: problems and approaches to elaboration // European Journal of Economics and Management Sciences, «East West» Association for

Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. №2, 2015, - pp. 81-84.

8. Лукьянихин В. А. Анализ методов управления качеством городской среды / В. А. Лукьянихин, Е. В. Циганенко // Евразийский Союз Ученых (ЕСУ). Экономические науки. Ежемесячный научный журнал. – 2015 – № 5. – Ч.1. – С. 137–140. *(Особистий внесок: запропоновано комплексне застосування методів управління якістю міського середовища).*

Статті в інших наукових виданнях

9. Циганенко О. В. Оцінка ефективності стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій / О. В. Циганенко // Кримський економічний вісник. – 2013. – № 1(02) лютий. – Частина III. – С. 122–126.

Матеріали міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій

10. Лук'янихін В. О. Методичні підходи до розробки соціо-еколого-економічних стратегій розвитку міських територій / В. О. Лук'янихін, О. В. Циганенко // Збірник тез доповідей 9-ї щорічної Всеукраїнської наукової конференції «Екологічний менеджмент у загальній системі управління», 21–22 квітня 2009 р. – Суми : Вид-во СумДУ, 2009. – Ч. 1. – С. 172–175. *(Особистий внесок: запропоновано цільові орієнтири та обмеження для забезпечення контролю за соціо-еколого-економічним розвитком).*

11. Лук'янихін В. О. Принципи розробки екологічної стратегії розвитку міських територій / В. О. Лук'янихін, О. В. Циганенко // Тези доповідей Науково-методична конференції викладачів, співробітників і студентів КІ СумДУ, 23 квітня 2009 р./ Відп. за вип. Т. М. Гричановська. – Суми : СумДУ, 2009. – Ч. 1. – С. 129-132. *(Особистий внесок: запропоновано принципи та напрями екологозбалансованого розвитку міських територій).*

12. Циганенко О. В. Вплив екологічного фактора на соціально-економічний розвиток міських територій / О. В. Циганенко, В. О. Лук'янихін // Тези доповідей Десятої щорічної Всеукраїнської наукової конференції «Екологічний менеджмент в загальній системі управління», 20-21 квітня 2010 р. – Суми: Вид-во СумДУ, 2010. – Ч. 2. – С. 145-147. *(Особистий внесок: визначено необхідність включення екологічної складової при переході на принципи екологозбалансованого розвитку міст).*

13. Лук'янихін В. О. Основні етапи формування соціо-еколого-економічних стратегій розвитку міських територій / В. О. Лук'янихін, О. В. Циганенко // Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток міст. Управління проектами і програмами міського і регіонального розвитку», 19-21 травня 2010 р. – Харків: ХНАМГ, 2010. – С.120-122. *(Особистий внесок: запропоновано основні етапи формування соціо-еколого-економічних стратегій розвитку міських територій).*

14. Циганенко О. В. Оцінювання соціо-еколого-економічного розвитку міських територій / О. В. Циганенко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Актуальні проблеми розвитку соціально-економічних систем» (м. Бердянськ, 18-19 квітня 2011 р.): В 2-х т. –Т. 1. – Донецьк: Вид-во «Донбас», 2011. – С.154-156.

15. Циганенко О. В. Національні особливості переходу міських територій на принципи збалансованого соціо-еколого-економічного розвитку / О. В. Циганенко, В. О. Лук'янихін // Тези доповідей Одинадцятій щорічній Всеукраїнської наукової конференції «Екологічний менеджмент в загальній системі управління», м. Суми, 19-20 квітня 2011 р. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – Ч. 2. – С.165-167. *(Особистий внесок: визначено характерні риси переходу міських територій на принципи соціо-еколого-економічного розвитку).*

16. Кузьменко С. В. Зарубіжний досвід оцінки соціо-еколого-економічного розвитку територій / С. В. Кузьменко, О. В. Циганенко, В. О. Лук'янихін // Збірник тез доповідей Дванадцятій щорічній Всеукраїнської наукової конференції «Екологічний менеджмент у загальній системі управління», м. Суми, 18-19 квітня 2012 року – Суми: Сумський державний університет, 2012. – С. 95-100. *(Особистий внесок: проаналізовано зарубіжні підходи до оцінки соціо-еколого-економічного розвитку з метою виявлення найкращого досвіду).*

17. Циганенко О. В. Прогнозування еколого-економічного розвитку міських територій / О. В. Циганенко, В. О. Лук'янихін // Матеріали доповідей VII Міжнародної XVIII Традиційної науково-практичної конференції «Екологічний інтелект- 2012», 24-25 квітня 2012р. За техн. ред. Яришкіної Л. О., Арламової Н. Т., Сороки М. Л. – Дніпропетровськ: Дніпроп. нац. ун-т заліз. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2012. – С.44-46. *(Особистий внесок: розкрито зміст завдань прогнозу розвитку міських територій, виокремлено параметри прогнозування)*

18. Циганенко О. В. Механізми фінансування соціо-еколого-економічного розвитку міських територій / О. В. Циганенко // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний ріст в умовах державно-приватного партнерства», 15-16 березня 2013 р., – м. Дніпропетровськ / ред. кол.: В. М. Шаповал [та ін.]. – Дніпропетровськ: Видавничий дім «Гельветика», 2013 – С.101-103.

19. Лук'янихіна О. А. Науково-методичні підходи до оцінки екологічно збалансованого розвитку територій / О. А. Лук'янихіна, О. В. Циганенко // Збірник тез доповідей Тринадцятій щорічній всеукраїнської наукової конференції «Екологічний менеджмент в загальній системі управління», м. Суми, 17-18 квітня, 2013 року. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – С. 86-89. *(Особистий внесок: визначено, що загальноприйняті підходи до оцінки територій дозволяють порівнювати результати оцінювання однієї і тієї ж території під різним кутом зору).*

20. Циганенко Е. В. Анализ методов оценки социо-эколого-экономического развития территории / Е. В. Циганенко, В. А. Лукьянихин, Ли Мин // Сборник научных статей по материалам III Международной научно-практической конференции «Теория и практика трансформационных процессов в экономике регионов и предприятий». Часть 2. – Курск : «Деловая полиграфия», 2013. – С.250–256. *(Особистий внесок: проведено аналіз*

методів оцінки соціо-еколого-економічного розвитку міських територій).

21. Циганенко О. В. Формування екологічної політики держави в сучасних умовах / О. В. Циганенко, В. О. Лук'янихін // Збірник наукових праць учасників XII Міжнародної наукової конференції молодих учених та студентів «Соціально-економічний розвиток України: європейський вибір» (Мелітополь, 11-12 травня 2012 р.) / За заг. ред. А. А. Ткача. – Мелітополь: МІДМУ «КПУ», 2012. – С.39–40. *(Особистий внесок: визначено роль екологічної політики у формуванні соціально-економічного розвитку та необхідність приведення у відповідність до сучасних вимог).*

22. Циганенко О. В. Якість міського середовища як інструмент стратегічного планування міської території / О. В. Циганенко, В. О. Лук'янихін // Сборник тезисов научных работ Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы современной науки» (Москва-Будапешт-Вена, 27 марта 2015 года) – 2 том / Международный научный центр, 2015. – С.27-30. *(Особистий внесок: запропоновано проводити оцінку якості міського середовища як інструмент стратегічного планування).*

23. Лук'янихін В. О. Соціо-еколого-економічне планування міських територій [Текст] В. О. Лук'янихін, В. О. Циганенко // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. / за заг. ред. О. В. Прокопенко, М. М. Петрушенка. – Суми: СумДУ, 2015. – С. 68-70. *(Особистий внесок: Проведено аналіз наявності стратегічних документів в містах Сумської області та визначено їх недоліки).*

АНОТАЦІЯ

Циганенко О. В. Стратегії соціо-еколого-економічного розвитку міських територій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – Сумський державний університет, Суми, 2016.

Дисертація присвячена дослідженню науково-методичних основ формування стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій. Проаналізовано наявні теоретичні та науково-методичні підходи до розроблення стратегій соціо-еколого-економічного розвитку міських територій. Виявлено напрями удосконалення системи методичного супроводу формування процесу розробки стратегій соціо-еколого-економічного розвитку. Запропоновано методичний підхід до розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку з використанням стратегічної комплексної оцінки. Розроблено науково-методичні основи оцінки якості міського середовища на основі показників локальної сталості.

Ключові слова: міська територія, стратегія, соціо-еколого-економічний розвиток, якість міського середовища, планування, управління.

21
АННОТАЦИЯ

Циганенко Е. В. Стратегии социо-эколого-экономического развития городских территорий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.06 – экономика природопользования и охраны окружающей среды. – Сумский государственный университет, Сумы, 2016.

Диссертация посвящена исследованию научно-методических основ формирования стратегий социо-эколого-экономического развития городских территорий. Предложен методический подход к разработке и реализации стратегий обеспечения экологосбалансированного развития городской территории, который учитывает взаимосвязи экологических, экономических, социальных процессов, происходящих в городской среде, что позволяет определить оптимальный сценарий стратегически устойчивого развития городских территорий.

Проанализированы существующие теоретические и научно-методические подходы к разработке стратегий социо-эколого-экономического развития городских территорий и обоснована необходимость привлечения эффективных инструментов оценки социо-эколого-экономического состояния городских территорий. Для решения этой проблемы разработана дополнительная система количественных показателей. Они являются основой аналитически-оценочного этапа выбора направлений развития городских территорий.

На основе системного, процессного, ситуационного и эколого-экономического подходов определена структурно-логическая сущность понятия «качество городской среды», и пополнено классификационным признаком понятия «город», которая разделяет города по качеству городской среды на города с благоприятной средой, с умеренно благоприятной и неблагоприятной средой.

Выявлены направления совершенствования системы методического сопровождения формирования процесса разработки стратегии социо-эколого-экономического развития. Усовершенствованы научно-методические основы формирования стратегии социо-эколого-экономического развития городских территорий. Предложен методический подход к разработке стратегии социо-эколого-экономического развития, который в отличие от существующих базируется на использовании принципа Деминга путем поэтапного согласования и корректировки промежуточных результатов разработки стратегии социо-эколого-экономического развития и стратегической экологической оценки.

Разработаны научно-методические основы оценки качества городской среды на основе показателей локальной устойчивости, которые в отличие от существующих характеризуют взаимодействие между социальной, экономической и экологической подсистемами. В качестве индикатора для

оценки состояния городской среды предложен комплексный показатель оценки качества городской среды, который позволяет оценить социально-экономическое, эколого-экономическое и социально-экологическое состояние, что отображается в учетной карточке показателей оценки качества городской среды и дает возможность дифференцировать города, разработать приоритетные направления экологосбалансированного развития.

На основе предложенного методического подхода к разработке стратегий социо-эколого-экономического развития городских территорий разработаны основные направления развития для г. Конотоп и определен оптимальный сценарий развития.

Ключевые слова: городская территория, стратегия, социо-эколого-экономическое развитие, качество городской среды, планирования, управления.

SUMMARY

Tsyganenko O. V. The strategy of socio-ecology-economic development of urban areas. – Manuscript.

The thesis for the degree of PhD in Economics, speciality 08.00.06 – Economics of Natural Resources and Environmental Protection. – Sumy State University, Sumy, 2016.

This thesis focuses on scientific and methodical foundations of strategies formation of socio-ecology-economic development of urban areas. Analyzed existing theoretical, scientific and methodical approaches to strategies formation of socio-ecology-economic development of urban areas. Discovered the directions of improvement of methodical support system of process formation of strategies of socio-ecology-economic development of urban areas. Proposed methodical approach to strategy formation of socio-ecology-economic development with the use of strategic complex assessment. Developed the scientific and methodical basis of quality assessment of urban environment based on local sustainability indicators.

Keywords: urban area, strategy, socio-ecology-economic development, the quality of urban environment, planning, management.

Підписано до друку 11. 08. 2016р.

Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. 1,1. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 680

Видавець і виготовлювач

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.